

Gedachtenisdienst 1 november 2020 Willem de Zwijgerkerk
uit de bijbel: Psalm 139, Johannes 1: 1-5
liederen: 275: 1; 296; 302a; 261; 139d.

Overweging

je weet wel

Het was een paar jaar geleden. Ik zat op een bankje in het Sarphatipark. Plotseling kwam hij naast me zitten. Ik zag zijn schoenen, die waren versleten. Losse zool links, een gat aan de grote teen rechts. Het was een koude dag voor kapotte schoenen. Ik keek op. Hij knikte, hij wist wat ik had gezien. De jongen zat ineengedoken in zijn veel te dunne jasje, hij zei: 'Het schijnt dat het deze week gaat vriezen.' Ik zei dat ik dat ook had gehoord. Ik durfde niet te vragen of hij die beloofde kou wel aankon. Toch gaf hij antwoord. Dat kwam neer op: nee. 'Ik heb wat problemen. Paar dingen verkeerd aangepakt. Je weet wel.' Of ik hem wat geld kon geven, al was het een euro. Hij keek me aan terwijl hij dat vroeg.

Ik keek terug terwijl ik hem een paar euro's gaf, de enige die ik bij me had. Hij stak ze in een binnenzak. Hij draalde nog even en toen vertrok hij weer. 'Bedankt voor je weet wel.'

Ik wist wel.

'Je weet wel' heb ik altijd een prachtig toereikende zin gevonden. Dat komt door mijn grootmoeder. Elke keer als zij ons uitzwaaide, riep ze: 'En je weet wel!' En dat wisten wij wel. Dat ze dol op ons was hield ze zo onuitgesproken. Omgekeerd wist ze trouwens ook wel.

door en door gekend

In psalm 139 wordt een God bezongen die door en door kent.

U ziet mij, u kent me en u weet alles van mij. Dat wordt op verschillende manieren bezongen. Het spiegelbeeld daarvan komt terug in de verzen 7-10. Daar is het telkens ik. Ik kan dit doen en ik kan dat doen. Maar uiteindelijk weet u het allemaal en houdt u mij vast. (Vgl. psalm 139 in de Bijbel in Gewone Taal) Hier klinkt een heel diep vertrouwen door. Ik hoop dat u iets van de ervaring van deze psalm kent. Je wenst het iedereen toe dat wie dit lied zingt of meeleest kan instemmen met dit gekend zijn. En kan het troost geven dat degene met wie het gesprek afgebroken is, die is afgedaald naar het dodenrijk of opgestegen naar de hemel, volledig gekend is door God?

overal vastgehouden

God wordt in Psalm 139 niet alleen bezongen als een God die de mens tot in alle uithoeken kent en ziet, maar ook als een God die in die uithoeken vasthoudt, speurt naar licht en de nacht doet oplichten als de dag. Het is onmogelijk, het is irreëel om te denken dat ik bang moet zijn, dat God me niet meer in de gaten heeft. Wonderlijk dat waar je ook terecht bent gekomen, God je daar vasthoudt. Dat kan zijn voorbij Santiago de Compostella - als je doorloopt naar Finisterre, dat letterlijk 'het einde van de wereld' betekent. Dat kan zijn in de slaap, daar waar je je de dingen niet meer bewust bent, en waar je zelfs méér bij God kunt zijn dan overdag. 'Ontwaak ik, dan nog ben ik bij u'. Of zoals in lied 916: 'Je kunt niet dieper vallen dan in Gods eigen hand,/ waarmee Hij ons barmhartig omvat aan alle kant.

menselijk verlangen

Psalm 139 spreekt ons aan in ons diepmenselijk verlangen om gekend te worden, het verlangen naar de intieme nabijheid van iemand die aan een half woord genoeg heeft, iemand die weet wat ik nodig heb, nog voordat ik het heb gevraagd, die nog voordat ik het heb uitgelegd, het al begrepen heeft. Iemand die je niet afrekenet op je domme keuzes of nukkigheid. Iemand die je onvoorwaardelijk accepteert, terwijl je misschien niet eens aan je eigen voorwaarden voldoet. En vice versa natuurlijk.

Wie zouden wij zijn als mens, als we zouden overgelaten worden aan onszelf?

Toch is ons verlangen naar intieme geborgenheid bij een andere mens niet ondubbelzinnig. Intimiteit kan ons ook afschrikken, is niet zonder risico, kan verstikkend werken. De hand die vasthoudt en beschermt, kan ook verhinderen een eigen weg te gaan. Degene die je peilt en doorgrondt, kan je manipuleren en misbruiken. Degene die mij het meest nabij is, kan mij het hardst treffen. Trekken we soms ook geen muren op om onszelf te beschermen?

rauwe noodkreet

In die intimiteit en diepe verbondenheid vallen ze rauw op ons dak, de woorden 'God, breng de zondaars om. Ik haat hen, zo fel als ik haten kan'. De dankbaarheid lijkt om te slaan in agressie. Het is alsof de psalmist ineens ophoudt God te laten spreken in zijn leven en zijn eigen verbitterde, haatdragende gedachtes de voorrang geeft. De dichter is zich bewust van de weerstand die er is tegen de God die hij prijst. Je kunt je belaagd voelen door mensen die je maar niet met rust laten.

Hier klinkt de woede over een wereld waarin bloed wordt vergoten en mensen Gods naam misbruiken, woede over mensen die zich tegen recht, liefde en vrede keren, woede over alles wat hemeltergend is: het nieuwe vluchtelingenkamp op Moria en de magere bereidheid van EU-lidstaten om vluchtelingen op te nemen, de recente aanslagen in Frankrijk die ons confronteren met haat, en de lange geschiedenis van genocide, geloofsvervolging en terreuraanslagen en alles wat daaraan vooraf ging.

De haat komt van twee kanten. 'Zou ik niet haten wie u haten?' Uw vijanden zijn ook mijn vijanden.

Dat is de wereld waar wij deel van uitmaken. Het kwaad en de haat is niet alleen iets van andere mensen. En kwaadaardigheid is niet alleen iets dat mensen ver weg meemaken. We maken het kwaad niet onschadelijk door het buiten onszelf te plaatsen. Terwijl ik ook wel zie dat er geen simpele oplossing is voor zoveel kwaad en haat in de wereld. Het kwaad en de haat is niet alleen iets van andere mensen, dat is ook iets van ons. Ook dat kan in onze gedachten zijn, mijn weg bepalen.

eeuwig

Na de boze toonsoort verandert de toon weer. De zekerheid aan het begin van de psalm wijkt voor een gebed in vergelijkbare bewoordingen. 'Doorgrond mij God, en ken mijn hart.' Onder de indruk van God, die niet loslaat wat zijn hand eenmaal begon. Gods ja blijft overeind. In alle gedachten, in alle vragen van dit leven, in alle teleurstelling over wat on gezegd bleef, wat niet gekend werd, wat ongebruikt bleef. In wat moeilijk was in het samenleven met iemand, wat grievend was in het opgroeien bij iemand die je tekort deed. Je kunt schrikken van je eigen boosheid, je kunt ervoor kiezen om niet de weg van de woede en de wraak te bewandelen.

Straks klinkt uit het kwartet 'Voor het einde van de tijd' van Messiaen het deel *Louange à l'Eternité de Jésus* (lof op de eeuwigheid van Jezus). Messiaen heeft gedacht aan de eerste verzen van Johannes 1: Christus, woord der eeuwigheid, dat naar ons uitging in de tijd en daad werd, mens van hoofd tot voeten (lied 826:1 van Ad den Besten).

Messiaen schreef daar zelf het volgende over. Met een majestueuze melodie breed uitgesponnen door de cello - 'oneindig langzaam' - wordt de eeuwigheid van het Woord liefdevol en eerbiedig bezongen; het Woord: krachtig en zachtmoedig 'wiens tijd nooit opraakt'.

Doorgrond mij en leid mij over de weg die eeuwig is.

Hopend dat er één is wiens tijd nooit opraakt en die naar je roept: 'Je weet wel!'

Amen.